

onder redactie van

DR. TH. G.A. HOOGBERGEN

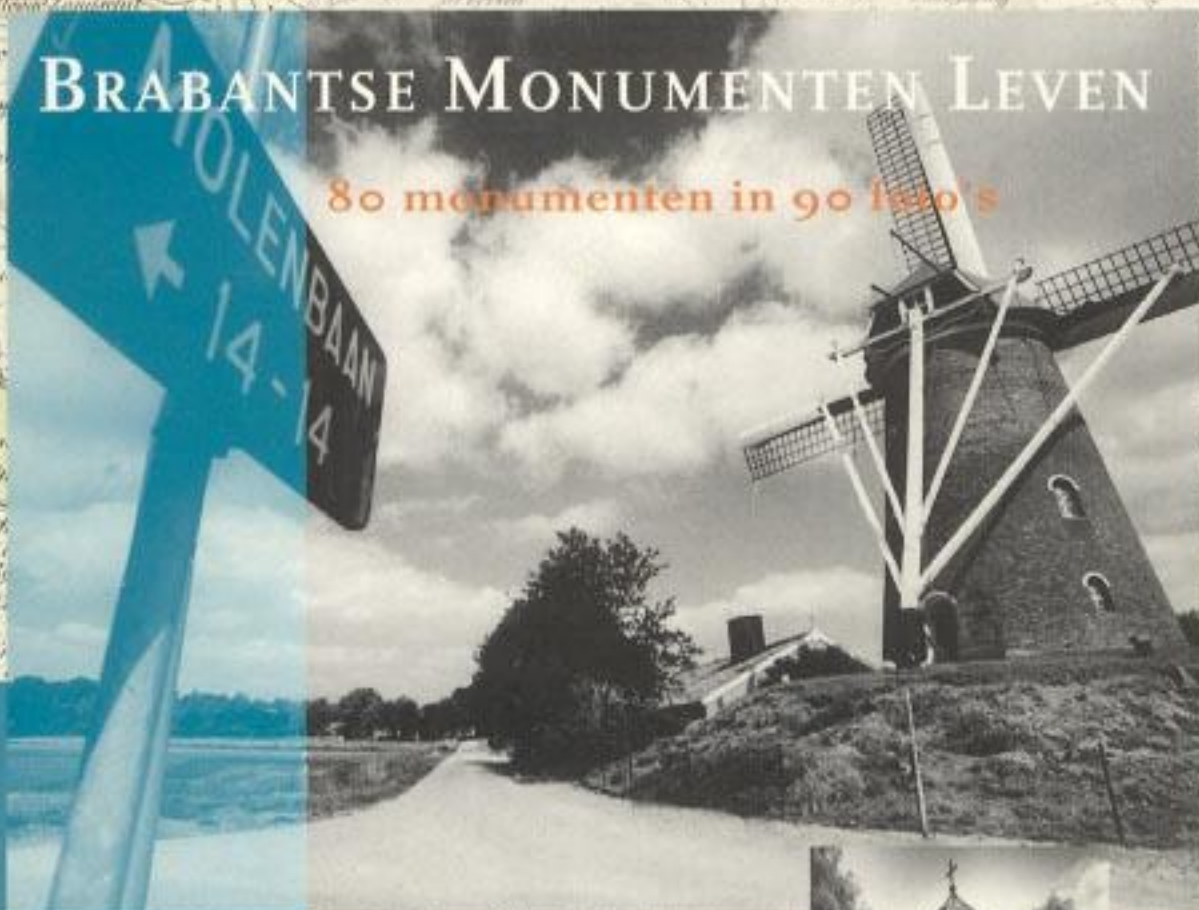
fotografie

OLAF SMIT

8 HERTOGENBOSCH

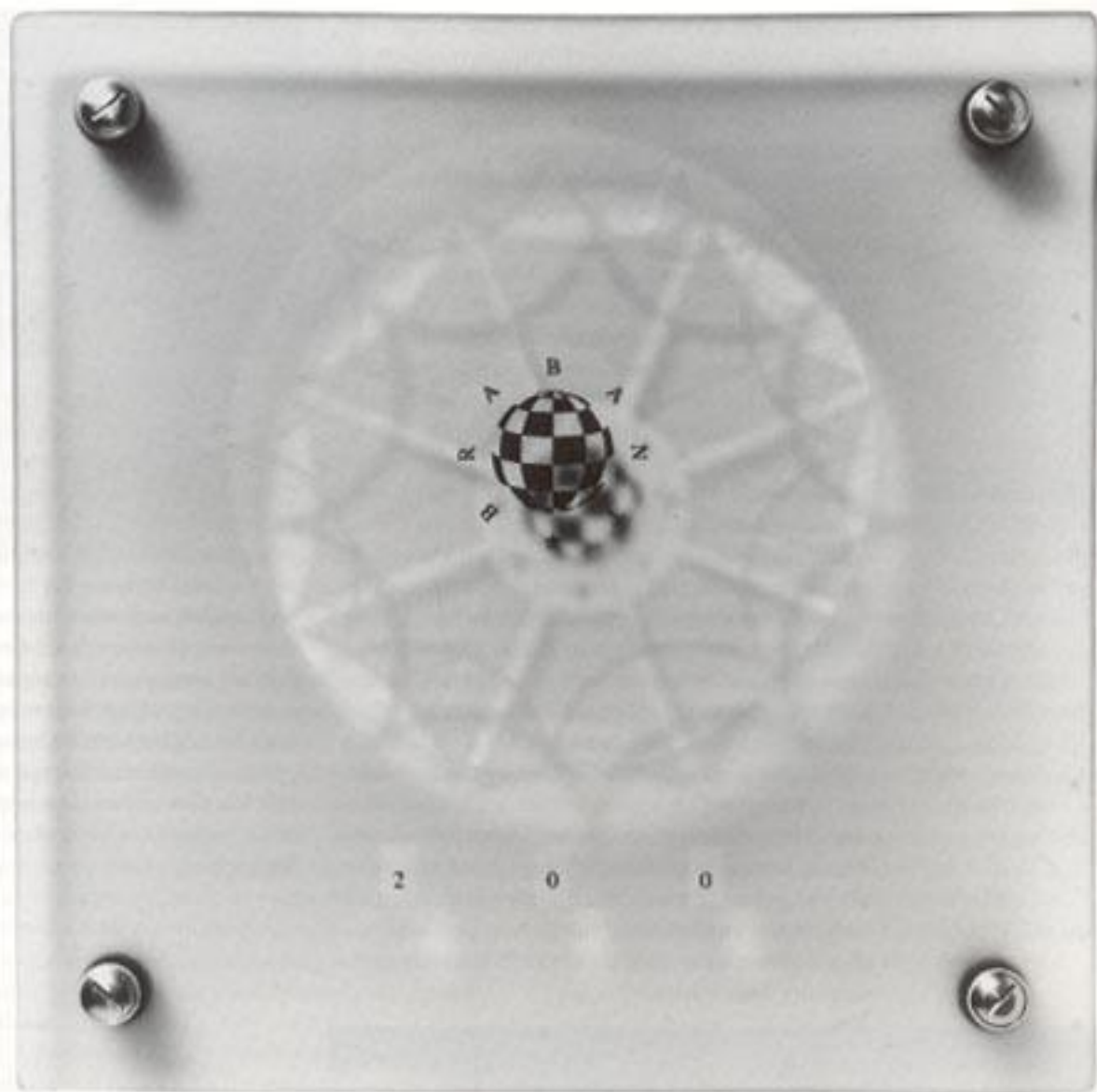
BRABANTSE MONUMENTEN LEVEN

80 monumenten in 90 foto's

Zuidelijk
Historisch
Contact

PLAQUETTE GERY BOUW

De beeldend kunstenaar Gery Bouw uit Eindhoven blijkt in haar werk gefascineerd door sporen uit het verleden, overgangssituaties en passages. Zij zoekt naar spanningsvelden uit het verleden. De herinneringen aan wat geweest is, wil zij transformeren in beelden met nieuwe betekenislagen. Daarvoor onderneemt zij reizen naar Indonesië, de Verenigde Staten en de voormalige Sovjet-Unie, omdat daar de overgangen in landschap en cultuur het sterkst tot de verbeelding spreken en dagelijks te betrappen zijn. Allerlei kist- en kastachtige constructies zijn het resultaat. Ze fungeren als opslagplaatsen, als archiefkasten. Momenteel put zij inspiratie uit alledaagse situaties, zoals het verouderings- en vereenzamingsproces bij mensen, maar ook uit de veranderingen bij het opgroeiende kind en de ontwikkeling van zijn taalvermogen.

De opdracht van de 'commissie kleine monumenten' vertoont veel overeenkomst met haar vrije werk: spanningsvelden verbeelden, die op het voorbijgaan betrekking hebben, het vastleggen van sporen uit overgangssituaties en herinneringen markeren aan wat geweest is. De plaquette past in deze ontwikkeling: licht - transparantie - glas - verleden - Philips; opvallende trefwoorden, omdat deze begrippen ook op haar vrije werk van toepassing zijn. Glas vormt in haar werk een belangrijk onderdeel en het basismateriaal: halffabrikaten van TL-buizen, oude glazen video-beeldplaten, dunne glasplaatjes en andere grillige glasvormen. Het materiaal is vaak afkomstig uit de recycle-stroom van Philips. Een plaquette van glas is het logische gevolg en ook de meest voor de hand liggende keuze.

Brabantse tekens en symbolen, wapens en vlaggen, lichten dan in haar geest op, maar ook oude gebruiken, de Brabantse geschiedenis en haar industrie. Zij bestudeert historische monumenten, gedenktekens en oude landkaarten. Al deze elementen zijn noodzakelijk om inspiratiebronnen te ontsluiten, die een aanleiding vormen voor origineel beeldmateriaal. Uiteraard is een

verklarende tekst alleen onvoldoende voor een passend herinneringsteken. De plaquette moet een element uit de Brabantse historie verbeelden. Het tijdschrift 'Brabants Heem' uit 1992 blijkt dan de vonk uit een vuursteen: het onderzoek naar bovenlichten, waarvan drs. A. van Lierop al 25 jaar verslag geeft.

Bovenlichten zijn glasramen boven een deur. Het licht valt van boven uitbundig in het vertrek. Aanvankelijk is sprake van een eenvoudige raamverdeling, misschien om het glas minder kwetsbaar te maken. Gaandeweg verschijnen er allerlei eenvoudige tot zeer fantasierijke tekens en versieringen. Behalve een simpele verdeling door toepassing van geometrische figuren als bogen, cirkels, vierkanten, ovalen, halve cirkellijnen of combinaties daarvan, komen er ook een enorme diversiteit aan vormoplossingen voor en talloze vrije decoratieve elementen. Zo ontstaan gecompliceerde levensbomen. Natuurlijk is de eerste functie van het bovenlicht lichtbron zijn, niet alleen om het daglicht onbelemmerd door te laten en gang en kamers te verlichten, maar ook omgekeerd voor passerende buitenstaanders 's avonds. Ze zien dat er binnen licht brandt en dat er nog laat mensen zijn om een praatje te maken. Voor vensters zijn de luiken al geloken; het bovenlicht blijft echter dag en nacht open.

Eén van die bovenlichten vormt de aanleiding voor de plaquette. Veel ervan zien er heel bizar uit, terwijl andere uitgesproken klassiek van vorm zijn en een verleden laten zien. Veel bovenlichten passen ook visueel fraai in het heden, maar stammen uit een voorbijgane tijd. In een hedendaags werk wil de kunstenaar het verleden tonen: een metafoor bij gerestaureerde monumenten. De Brabantse historie is op een hedendaagse manier aanwezig in de plaquette: het thema 'licht op Brabant' komt terug in het uitgangspunt 'bovenlichten' met glas als materiaal. Het kleine rood-gelobte wereldbolletje verwijst naar Brabants bont. Brabant op wereldbolformaat.

(foto) plaquette

materiaal 19 mm dik floatglas 50 x 30 cm. Het ontwerp bestaat uit vier zeefdrukkingen, die op de voor- en achterkant zijn bedrukt en ingebrand bij 590° Celsius. De emaille-erven zijn hierdoor met het glas versmolten. Dat geeft grote krasbestendigheid en een vulwerende werking. De bevestigingsmaterialen zijn van messing, waarin de invloed van de tijd door kleurverandering duidelijk zichtbaar wordt.

TACHTIG KLEINE GERESTAUREERDE MONUMENTEN

Torenverlichting Hervormde Kerk	Aalburg	32
Hagelkruis	Aarle-Rixtel	34
Dorpspomp	Alphen	36
Grafsteen Jan Claesen	Andel	38
Grafmonument J.B. Verhoeven	Asten	40
Sint-Salvatorkapel Nijhoven	Baarle-Nassau	42
Replica St-Willibrordusbeeld	Bakel en Milheeze	44
Mariakapel	Bavel	46
Lei-constructie onder boterlinde	Bergeijk	48
Douanepalen Admiraliteit van de Maze	Bergeijk	50
Wilhelminabank	Bergeijk	52
Grafmonument Van Rijckevorsel	Berkel-Enschot	54
Bakhuisje - Luiddklokje	Berlicum - Middelrode	56
Wegkapel Daniël de Brouwerstraat	Boekel	58
Sierhek	Boxmeer	60
Baronie-monument	Breda	62
GROTE OF ONZE LIEVE VROUWE KERK	Breda	64
Heilig-hartbeeld	Den Dungen	74
Herinrichting gildepleintje	Diessen	76
Grafzerk Jan van Haaften	Dinteloord en Prinsenland	78
Herplaatsing beelden	Dongen	80
Hectometerpaaltjes - gevelborden - put	Drunen	82
De spaaneind linde	Esbeek	84
Voormalig Nederlands Hervormd kerkhof	Etten-Leur	86
Tuinkoepel	Geertruidenberg	88
Heilig-hartbeeld	Geldrop	90
Hagelkruis	Gemert	92
Sint-Annakapel Molenschot	Gilze en Rijen	94
Mariakapel	Goirle	96
Fundamenten oude Lambertuskerk	Haaren	98
KASTEEL HEESWIJK	Heeswijk-Dinther	100
Bakhuisje en poortgebouw kerkhof	Helmond	110
Grafmonument pastoor jhr. C. Beex	Helvoirt	112
Middentoren Nederlandse Hervormde Kerk	's-Hertogenbosch	114
Poort Groot-Ziekengasthuis	's-Hertogenbosch	116
De Lutherse Kerk	's-Hertogenbosch	118
Het bedeelhuisje	Heusden	120
Karschop	Hilvarenbeek	122
Heimolen	Hoeven	124
Muur en hekwerk	Hoge en Lage Mierde	126

Aanlichten stadhuis	Klundert	128
Lourdesgrot	Lieshout	130
Kerkhof van Maren	Lith	132
Torenuurwerk	Loosbroek	134
Krijten-kapel	Luyksgestel	136
Wegkruis - Heilig-hartbeeld Zeelst	Meerveldhoven	138
Metaalplastic Derde Wereld	Mill en St.-Hubert	140
Aanstraling kerk en toren	Moergestel	142
Hekpalen en poortje Grimhuijsen	Nieuw-Ginneken	144
Elisabethbeeld	Nuenen	146
Gedenksteen Sweerts de Landas	Oirschot	148
Restauratie Natuurtheater	Oisterwijk	150
Monument Maaswerkers - graf Libotté	Oss	152
Herstel torenspits	Oudenbosch	154
Twee grafstenen	Oud en Nieuw Gastel	156
Heilig-hartbeeld	Prinsenbeek	158
Grafzerk Jordaens - pastorie - Gloriette	Putte	160
Muziekkiosk	Raamsdonk	162
Stoephekjes	Ravenstein	164
Klokkenstoel	Reusel	166
Verlichting Lambertuskerk	Rosmalen	168
Mozalek - ouderenhuisvesting	Rucphen	170
Heilig-hartbeeld	Schijndel	172
Wegkapelletje	Sint-Anthonis	174
Informatiebord gemeentetoren	Sint-Michielsgestel	176
Grafzerk Jonker Willem van Halmale	Sint-Oedenrode	178
Graf Wilhelmina Jacoba van Heusden	Son	180
Ingangspoort	Sprang-Capelle	182
Torenkruis	Teteringen	184
Beeld Peerke Donders	Tilburg	186
Molen - grenssteen - poort	Uden	188
Aanlichten kerk en gemeentehuis	Udenhout	190
Stenen brug	Veghel	192
Pad en graven	Vinkel	194
Grafkapel Torenweg	Vlierden	196
Heilig-hartbeeld	Vlijmen	198
Grafmonument J.A. van der Ven	Vught	200
Gevelsteen gasfabriek	Waalwijk	202
Waterpomp	Waalwijk	204
Graftombe zouaaf N.A.D.Vermeulen	Waspik	206
Beeld van Teresa van Avila	Waspik	208
Ijzeren sierhek	Wouw	210
Waterpomp	Zundert	212

GRAFSTEEN JAN CLAESSEN (ANDEL)

Aan de voet van de Romboutstoren in Andel, gemeente Woudrichem, ligt op de voormalige begraafplaats een eenvoudige grafsteen, die blijkens het opschrift uit 1634 dateert en daarmee verreweg de oudste zerk is. De inscriptie op de zerk vermeldt ook een heel bijzondere gebeurtenis: de beroving en de moord op een zekere Jan Claesen. Sinds jaar en dag spreekt deze naam zo tot de verbeelding, dat hij aanleiding is voor een reeks van verhalen. De oorspronkelijke tekst op de zerk luidt:

“Hier leyt begraven Jan Claesen jongeset tot Neerlande dewelcke van eenen mordenaer van Bredae vermoort is met zijn pertye op een donderdach s'avonts omtrent sons onderganh weesende den vijfde october sijn bloet onschuldich gestort ende levendich geplondert ende wert begrave des Sondachs daer en weesen den achsten october Anno 1634.”

Het opschrift valt moeilijk te ontcijferen en daarom kan de weergave van de tekst niet helemaal correct zijn. Zo'n intrigerend grafschrift heeft tot nu toe weliswaar heel wat speurders aan het werk gezet, maar tot de definitieve identiteit van die raadselachtige figuur Jan Claesen heeft dat nog niet geleid.

Wie is deze Jan Claesen? De vermaarde en zo vaak bezongen trompetter uit het Staatse leger van de prins van Oranje (Frederik Hendrik) of is het de beroemde poppenkastspeler, ooit zijn lijfwacht? Misschien is het - ontvullend genoeg - een gewone burger uit Andel. Tot nu toe is de Jan Claesen uit Andel, hoe ook de fantasie van velen prikkelend, een onbekende gebleven.

Zo is er de opvatting, dat het om de trompetter uit het leger van de Prins van Oranje zou gaan. Terugkomend van verlof zou hij dan hier beroofd, uitgeschud en tenslotte vermoord en begraven zijn. Het jaartal 1634 geeft voedsel aan deze veronderstelling. In dat jaar heet Frederik Hendrik (Delft 1584 - 's-Gravenhage 1647) Prins van Oranje. Hij is de zoon van Willem van Oranje, de vader des vaderlands, en diens vierde echtgenote, Louise de Coligny. Hij wordt in benarde tijden -

zijn vader wordt in zijn geboortjaar door Balthasar Gerards vermoord! - door zijn zorgzame moeder opgevoed en door zijn stiefbroer, stadhouder Maurits van Oranje, in de krijgskunst ingewijd. In 1625 trouwt hij met Amalia van Solms en in datzelfde jaar volgt hij zijn broer Maurits op als stadhouder van Holland, Zeeland, Utrecht, Overijssel en Gelderland. Hij stelt zich eerst tot doel het Noorden van de Spaanse troepen te bevrijden en onderscheidt zich door het belegeren en bevrijden van steden, die nog in Spaanse handen zijn. Zo verwerft hij de naam: de stedendwinger. De belegering van Groenlo in 1627 en daarna de steden in het Zuiden: 's-Hertogenbosch in 1629, Venlo, Roermond en Maastricht in 1632 en Breda in 1637. Hij steunt het milde standpunt van de predikant Arminius en als stadhouder scheidt hij door een lankmoedig en tegemoetkomend optreden het klimaat, dat toenadering tussen de beide partijen: remonstranten (Arminius) en contra-remonstranten (Gommarus) bevorderen wil. Hij overlijdt nog vóór het sluiten van de Vrede van Munster (1648), die de herovering van het hele Zuiden, Frederik Hendrik's ideaal, onmogelijk maakt.

Frederik Hendrik's leger is weliswaar ook naar het land van Heusden en Altena getrokken, maar na de val van 's-Hertogenbosch in 1629 zet het vrijwel onmiddellijk koers naar het Zuiden, zodat een verblijf in 1634 in het land van Heusden en Altena niet erg waarschijnlijk lijkt. Onderzoek naar andere veronderstellingen - de archieven van de baljuw en schepenen van Woudrichem zijn verloren gegaan - levert niets op.

Voor de beeldhouwer Marcus van Ravenswaay is de Andelse Jan Claesen aanleiding om hem op verzoek van de Rotary als trompetter van de prins in Woudrichem te vereeuwigen. Inwoners van Andel zijn daar niet erg over te spreken. Zij hebben het beeldje dan ook enige keren ontvoerd, omdat zij het graag in hun eigen dorp geplaatst zagen.